

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / sosiaalinen kuntoutus

Susanna Holopainen

ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA KUNTOUTTAVASTA TYÖTOIMINNASTA JA
SEN VAIKUTUKSESTA ELÄMÄNHALLINTAAN

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

HOLOPAINEN, SUSANNA

Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen vaikutuksesta elämänhallintaan

Opinnäytetyö

41 sivua + 1 liitesivu

Työn ohjaaja

Lehtori Auli Jungner

Toimeksiantaja

Hollolan kunta/ Peruspalvelukeskus Oiva

Huhtikuu 2012

Avainsanat

elämänhallinta, kuntouttava työtoiminta, työvalmennus

Opinnäytetyössä tutkittiin asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksesta elämänhallintaan. Tutkimus keskittyy Peruspalvelukeskus Oivan tarjoamaan kuntouttavaan työtoimintaan. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu kuntouttavan työtoiminnan, työvalmennuksen ja elämänhallinnan käsitteistä.

Tutkimus on kvalitatiivinen, ja asiakkaiden kokemuksellisen tiedon keräämiseksi käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastatteluun osallistui kuusi kuntouttavan työtoiminnan asiakasta, ja se toteutettiin kesällä 2011.

Tutkimuksen mukaan voidaan todeta asiakkaiden elämänhallinnan lisääntyneen kuntouttavan työtoiminnan aikana. Kuntouttava työtoiminta toi päivärytmiä ja vahvisti rutiineja ja säännöllisyyttä. Työyhteisöön kuulumisen ja tunne tarpeellisuudesta koettiin tärkeäksi. Työ- ja toimintakyvyn koettiin parantuneen tai pysyneen ennallaan jakson aikana. Työrajoitteet huomioitiin työpajoilla, mutta töiden tasapuoliseen jakautumiseen toivottiin kiinnitettävän enemmän huomiota. Myös yksilöohjausta toivottiin lisää.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

HOLOPAINEN, SUSANNA

Clients' Experiences on Rehabilitative Work and Its Influence on Their Life Management

Bachelor's Thesis

41 pages + 1 page of appendice

Supervisor

Auli Jungner, Senior Lecturer

Commissioned by

Municipality of Hollola/ Service Center Oiva

April 2012

Keywords

life management, rehabilitative work, coaching at work

The purpose of this study was to find out what kind of experiences clients have on the rehabilitative work and what kind of influence it has on the clients' life management. The study was focused on the rehabilitative work services provided by the Service Center Oiva.

The theoretical context of this study is focused on the rehabilitative work, coaching at work and life management. The study is qualitative and the material was gathered with semi-structured, themed interviews. Six clients from the rehabilitative work provided by the Service Center Oiva took part in the study and they were interviewed in the summer 2011.

According to the results the clients' life management was improved during the period of rehabilitative work. The rehabilitative work gave the clients daily routines and regularity. The feeling of belonging to the work community and the feeling of being needed were considered meaningful. Ability to work and to function was either stable or increased during the period of rehabilitative work. The limitations according to the work were taken into account but to equal distribution of work must be paid more attention. Also individual counseling was wished to have more.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	ELÄMÄNHALLINTA JA TYÖN MERKITYS	7
	2.1 Elämönhallinnan määrittelyä	7
	2.2 Työttömyyden merkitys hyvinvointiin	8
3	TYÖHÖN KUNTOUTTAMINEN JA ELÄMÄNHALLINNAN TUKEMINEN	9
	3.1 Työvalmennus	9
	3.2 Kuntouttava työvalmennus	10
	3.3 Kuntouttava sosiaalityö	11
	3.4 Sosiaalinen kuntoutus	11
	3.5 Voimaantuminen kuntoutuksessa	12
4	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA	13
	4.1 Aktivointisuunnitelma	13
	4.2 Asiakas	14
	4.3 Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen	15
	4.4 Sisältö	16
	4.5 Kesto	16
	4.6 Toimeentuloturva	17
	4.7 Velvoittavuus ja sanktiot	17
	4.8 Valtakunnallisia kehittämistarpeita	18
5	PERUSPALVELUKESKUS OIVAN TYÖHÖNKUNTOUTUS	19

6	AIEMMAT TUTKIMUKSET	23
7	TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
7.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	23
7.2	Tutkimusmenetelmän valinta ja kohdejoukon kuvaus	24
7.3	Tutkimusaineiston keruu ja analysointi	25
8	TUTKIMUSTULOKSET	26
8.1	Kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan aloittamisesta ja työtehtävistä	26
8.2	Kokemuksia työyhteisöstä ja ohjauksesta	27
8.3	Kokemuksia terveystarkastuksista ja muusta tuesta	28
8.4	Kuntouttavan työtoiminnan merkitys työkykyyn	29
8.5	Kuntouttavan työtoiminnan merkitys hyvinvointiin	30
8.6	Kuntouttavan työtoiminnan merkitys ihmissuhteisiin ja arkeen	30
8.7	Kuntouttavan työtoiminnan vaikutus vapaa-ajan viettoon ja arjen asioiden hoitamiseen	31
8.8	Kuntouttavan työtoiminnan merkitys päihteiden käyttöön	31
8.9	Kuntouttavan työtoiminnan merkitys elämäntapaan	32
8.10	Kuntouttavan työtoiminnan merkitys tulevaisuudensuunnitelmiin	32
9	TULOSTEN YHTEENVETO	33
10	OPINNÄYTETYÖN MERKITYS SOSIONOMIN AMMATTIOSAAMISELLE	34
11	POHDINTA	35
	LÄHTEET	38
	LIITE	

Liite 1. Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) velvoittaa kunnan sosiaalitoimen ja työvoimatoimiston laatimaan aktivointisuunnitelman yhteistyössä pitkään työttömänä olleen asiakkaan kanssa. Aktiivisen työllisyys- ja sosiaalipolitiikan toimenpiteiden tarkoitus on parantaa pitkään työttömänä olleen asiakkaan työllistymismahdollisuuksia. Tällaisen henkilön työ- ja toimintakykyä voidaan parantaa kuntouttavan työtoiminnan avulla. Kuntouttavan työtoiminnan tavoite on löytää pitkään työttömänä olleelle polku työelämään sekä parantaa asiakkaan elämänhallintakykyä ja auttaa toimintakyvyn palauttamisessa. Kuntouttavalla työtoiminnalla pyritään myös estämään pitkään jatkuvan työttömyyden kielteiset vaikutukset asiakkaan toimintakykyyn. (Lindqvist, Oksala & Pihlman 2001, 13.)

Laki asettaa elämänhallinnan tukemisen tavoitteeksi kuntouttavalle työtoiminnalle, joten sen tutkiminen on tarpeellista. Kiinnostus tutkittavaan aiheeseen heräsi myös oman työni kautta. Kuntouttavan työtoiminnan vaikutus asiakkaiden arkeen ja elämänhallintaan on nähtävissä arkisessa työssäni. Kuntouttava työtoiminta työllistää harvoin avoimille työmarkkinoille, mutta sen useammin se näyttää vaikuttavan asiakkaiden arkiseen elämään ja sen hallintaan. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu elämänhallinnasta, sen tukemisesta työvalmennuksen keinoin ja kuntouttavasta työtoiminnasta.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Hollolan kunnan organisaatioon kuuluva Peruspalvelukeskus Oiva. Se tuottaa Asikkalan, Hollolan, Hämeenkosken, Kärkölan ja Padasjoen kuntien sosiaali- ja perusterveydenhuollon palvelut. Peruspalvelukeskus Oivan työhönkuntoutuksen vastuuyksikkö huolehtii työllistymiseen liittyvistä asioista ja yksi toimintamalleista on työpajatoiminta. Työpajoilla järjestetään muun muassa kuntouttavaa työtoimintaa.

Opinnäytetyössä tutkitaan asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen merkitystä asiakkaiden elämänhallintaan. Tutkimus keskittyy Peruspalvelukeskus Oivan tarjoamaan kuntouttavaan työtoimintaan. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa Peruspalvelukeskus Oivalle tietoa, jonka avulla se voi tarvittaessa kehittää kuntouttavaa työtoimintaa.

2 ELÄMÄNHALLINTA JA TYÖN MERKITYS

2.1 Elämänhallinnan määrittelyä

Elämänhallinnan käsitteen juuret löytyvät psykologiasta ja yhteiskuntatieteistä. Psykologisissa tutkimuksissa elämänhallinnan käsite korvataan usein termillä coping. Sillä tarkoitetaan ihmisten kognitiivisia pyrkimyksiä elämänsä hallitsemiseen eri tilanteissa. Yhteiskuntatieteissä elämänhallinnan käsite on korvattu termeillä elintaso tai elämänlaatu. (Hietaniemi 2004, 26.)

Elämänhallintaa voidaan tarkastella ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan näkökulmasta. Sisäisellä elämänhallinnalla tarkoitetaan ihmisen kykyä sisällyttää elämään sen vaikeatkin puolet. Se voidaan käsittää eräänlaiseksi aktiiviseksi sopeutumiseksi tai koetun turvattomuuden hallinnaksi (Erkkilä 2001.) Sisäisellä elämähallinnalla tarkoitetaan tapahtumasarjaa, joka pyrkii tunteiden ja mielikuvien avulla käsittelemään tapahtuneiden menetysten tai uhkien aiheuttamaa ahdistuneisuutta. Se on mielen sisäinen emotionaalinen ja kognitiivinen prosessi. (Raitasalo 1995, 61.)

Ulkoinen elämänhallinta on välineellistä käyttäytymistä samojen tavoitteiden saavuttamiseksi. Se on toimintaa, jonka myös sosiaalinen ympäristö voi havaita ja se näkyy selvemmin kuin sisäinen elämänhallinta. (Raitasalo 1995, 61.) Keskeistä ulkoiselle elämänhallinnalle on aineellisesti ja henkisesti turvatun aseman tavoittelemineen. Ulkoiseen elämänhallintaan vaikuttavat merkittävästi sukupuoli, ammatti ja koulutus. Siihen liittyvät myös kulttuuriset arvostukset; hyväksi hallinnaksi koetaan se, mitä kulttuurissa yleisesti arvostetaan. (Erkkilä 2001.)

Ulkoinen elämänhallinta edellyttää taloudellisia, sosiaalisia, psyykkisiä ja fyysisiä resursseja, jotka turvaavat ihmisen itsemääräämisoikeutta ja hänen mahdollisuuksiaan, kykyjään ja oikeuksiaan toimia. Ulkoista elämänhallintaa voidaan tukea turvaamalla resursseja, jotka mahdollistavat elämän ulkoisen sujumisen. Ulkoinen elämänhallinta turvaa myös sisäisen elämänhallinnan tunnetta. (Liukko 2006, 81–82.)

Elämänhallinta on yksilön persoonallisuuden rakenteeseen kuuluva sisäinen voimavara, tunne mahdollisuuksista ja kyvyistä vaikuttaa omaan elämäänsä. Ihminen, jonka elämänhallinta on hyvä, tuntee kykenevänsä pitämään ohjat omissa käsissään, hän luottaa itseensä ja kykyynsä toimia. Elämänhallinnassa on kyse yksilön kyvystä sel-

viytyä vastoinkäymisistä. Se on taitoa kohdata vaikeita tilanteita ja ehkäistä niihin liittyviä ahdistavia kokemuksia. (Erkkilä 2001.)

Jaana Vastamäki (2010) käyttää väitöstutkimuksessaan elämönhallinnasta käsitettä koherenssi (sense of coherence). Se on elämäneheyden tunne, joka tarkoittaa ihmisen kykyä nähdä eteen tulevat tilanteet ja ympäristönsä hallittavina, ymmärrettävinä ja mielekkäinä. Koherenssi on yhteydessä terveyteen ja stressinhallintaan. Koherenssi on kohtalaisen pysyvä ihmisen ominaisuus, joka voi kuitenkin muuttua merkittävien elämäntilanteiden mukaan.

Elämönhallintaan kuuluu luottava ja realistinen asennoituminen omiin mahdollisuuksiin ja toiveisiin sekä itseä arvostava suhtautumistapa. Itsensä arvostaminen edellyttää riittävää itsetuntoa. Hallinnantunne, sisäinen kontrolli, vaikuttaa itsetuntoon. Kun ihmisellä on hyvä hallinnantunne, hän itse ohjaa ja kontrolloi elämäänsä ja sitä, mitä hänelle tapahtuu. Jos hallinnan tunnetta ei ole, ihminen saattaa kokea, että asiat vain tapahtuvat hänelle sattumalta. Tällöin onnistumisetkaan eivät johdu hänen omista ratkaisuksistaan ja ihminen jää ilman onnistumisen kokemuksia. (Erkkilä 2001.)

2.2 Työttömyyden merkitys hyvinvointiin

Työ on yksi hyvinvoinnin ja elämönhallinnan tärkeä edellytys. Työn kautta luodaan sosiaalisia suhteita ja saadaan sisältöä elämään. Työ koetaan pääsääntöisesti positiivisena, elämää ja arkirytmää jäsentävänä tekijänä. Suomalaisessa yhteiskunnassa arvostetaan perinteisesti työtä ja sen tekijöitä. Työ muovaa ihmisen identiteettiä, säätelee toimeentuloa, tuottaa elämäntapavalintoja sekä määrittää yhteiskunnallista, sosiaalista asemaa ja siihen liittyvää arvostusta. (Hassinen 2005, 19.)

Työ on ihmiselle keskeinen onnellisuuden ja hyvinvoinnin lähde. Työttömäksi joutuminen koetaan suurena hyvinvointitappiona. Empiiristen hyvinvointitutkimusten mukaan ihmisten onnellisuus ja tyytyväisyys elämään laskee työttömyyden seurauksena merkittävästi siinäkin tapauksessa, että he saisivat käyttöönsä samat tulot kuin työssä ollessaan. Työn menetyksellä on siis havaittu olevan erittäin voimakas negatiivinen vaikutus ihmisten hyvinvointiin. (Hjerpe & Räisänen 2004, 3.)

Työttömäksi jääminen ja työelämän ulkopuolelle joutuminen muuttaa ratkaisevasti arjen rakenteita ja uudelleenohjaa ihmisten jokapäiväistä toimintaa (Silvennoinen 2007, 18). Työttömyys alentaa hyvinvointia enemmän kuin mikään muu havaittu yksittäinen

tekijä mukaan luettuna avioerot ja avoliittojen purkautuminen. Yksilötasolla työttömyys voi aiheuttaa masennusta, huolestuneisuutta ja itsearvostuksen menetyksiä. Useat tutkimukset osoittavat työttömien psyykkisen ja fyysisen sairastuvuuden olevan suurempaa kuin työssä käyvillä. Työttömillä on suurempi taipumus itsemurhiin, kuolleisuuteen ja päihteiden käyttöön. Myös henkilökohtaiset suhteet muihin kärsivät. (Hjerppe & Räisänen 2004, 12–13.)

Syrjäytyminen työelämästä voi ilmetä monenlaisina aineellisina, toiminnallisina tai henkisinä vaikeuksina elämässä. Se on kasautuneiden sekä pitkittyneiden vaikutusketjujen aikaansaannosta, umpikujaa, jossa oman elämänhallinta on heikentynyt. Syrjäytymisen kehästä ulospääsy ei yleensä onnistu ilman erityistä tukea, eivätkä ongelmat kasautuessaan ole ratkaistavissa enää yksittäisen tekijän, esimerkiksi työllistymisen avulla. Eri tarpeet vaativat erilaisia ratkaisuja. Tämän vuoksi työpajoilla tarjotaan eritasoisia palveluita, muun muassa kuntouttavaa ja valmentavaa työvalmennusta sekä mahdollisuuksia palkkasuhteiseen työllistymiseen. (Hassinen 2005, 21.)

3 TYÖHÖN KUNTOUTTAMINEN JA ELÄMÄNHALLINNAN TUKEMINEN

3.1 Työvalmennus

Työpajatoiminnan keskeinen osa on työn suorittamisen ja ammattitaitoa vaativien tehtävien opettelu. Työ on kuitenkin työpajatoiminnassa *väline*, jolla tavoitellaan yksilön elämänhallintaa, itsetunnon kohottamista, arjen jäsentymistä, sosiaalista vahvistamista tai vain tilapäistä katkoa työttömyyteen. Konkreettisen työn tekeminen ei ole vielä valmennusta. Työvalmennus on päivittäisen tuen antamista erilaisten töiden opetteluksessa, konkreettisten taitojen opetteluja ja yhteistoimintaa työyhteisön muiden jäsenten kanssa. Se on myös säännöllisyyden, huolellisuuden ja siisteyden opetteluja. Työvalmennuksen perustehtävänä on edistää yksilön työkykyä ja osaamista. Työvalmennuksen tehtävänä on myös arvioida valmentautujan edistymistä. Tämä tapahtuu vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa havainnoimalla, kuuntelemalla ja keskustelemalla. Samoin asiakkaan päivittäisen suoriutumisen, läsnäolon ja toiminnan kirjaaminen perustuu vuorovaikutushavaintoihin. (Pekkala 2009, 26.)

Työvalmennus on työpajoilla tapahtuvaa tavoitteellista ja ohjattua työtä. Työvalmennuksella tuetaan asiakkaan työ- ja toimintakykyä. Työvalmennuksen lähtökohtana

ovat asiakkaan omat valmiudet, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet. Työvalmennukseen osallistuvan asiakkaan ei tarvitse osata työapajan työtehtäviä pajalle tullessaan vaan työtaito kehittyy tekemällä oppimalla. Monipuoliset työtehtävät tukevat työvalmennuksen tavoitteiden toteutumista. Työvalmennuksen avulla asiakas oppii työelämän sääntöjä ja työyhteisössä toimimista. Työvalmennuksen tavoitteena on asiakkaan ammatillisten valmiuksien ja työllistymisen edistäminen, koulutukseen hakeutumisen tukeminen ja osallisuuden sekä yleisen hyvinvoinnin lisääminen. Tavoitteiden toteutumisesta voidaan tukea myös yksilövalmennuksella, tutustumiskäynneillä oppilaitoksiin ja yrityksiin sekä yhteisillä liikunnallisilla ja toiminnallisilla päivillä. (Oulun kaupungin nuorisoasiainkeskus.)

Työn sosiaalinen näkökulma, tekeminen ja ryhmään kuuluminen, on varsin merkittävä osa työvalmennusta. Vuorovaikutustilanteiden kautta hyödynnetään ihmiselle luonteenomaista taipumusta ottaa viitekehyksensä niistä ryhmistä, joihin hän kuuluu. Samaistumisen myötä otetaan mallia omalle käyttäytymiselle, omaksutaan yhteisön normit, mielipiteet, reaktiotavat, asenteet ja arvostukset. (Hassinen 2005, 20.)

Työvalmentajien työ pohjautuu vahvaan asiakastyöskentelyyn. Työvalmentajan työtä määrittävät asiakkaan tarpeet ja tavoitteet, jossa pyritään huomioimaan myös muut asiakkaan elämäntilanteeseen vaikuttavat tahot. Työvalmentajan työ on asiakkaan elämänhallintataitojen kehittymisen edistämistä. Työssä kiinnitetään huomiota asiakkaan itsetuntemuksen ja itseluottamuksen kehittämiseen. Työllistämistavoitteen saavuttamiseksi työhön sisältyy usein asiakkaan kokonaisvaltaisen elämäntilanteen muutoksen edistäminen. Elämäntilanteen muutokset voivat olla välttämättömiä, jotta työllistyminen on mahdollista. Työvalmentajille tehdyn haastattelututkimuksen perusteella voidaan todeta, että työvalmentajan työssä kiinnitetään paljon huomiota asiakassuhteen rakentamiseen, siihen mitä tapahtuu heidän ja asiakkaan välisessä yhteistyössä ja kommunikoinnissa. Dialogin avulla pyritään kahden toimijan välisen luottamuksen rakentamiseen. (Mähönen 2008, 12.)

3.2 Kuntouttava työvalmennus

Kuntouttava työvalmennus on arkielämää tukevaa, yksilö- ja työvalmennuksen kautta työelämään suuntaavaa kuntoutumista. Se tarjoaa työtoiminnan lisäksi työkykyisyyttä, elämänhallintaa ja työmarkkina-avalmiuksien vahvistavia sisältöjä yksilö- ja ryhmävalmennuksena. Kuntouttavassa työvalmennuksessa huomioidaan kokonaisvaltaisesti

psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen kuntoutuminen työelämän vaatimusten rinnalla. Motivoiva työ, siinä pärjääminen ja sosiaalinen selviytyminen ovat useimmiten yksilölle tärkeitä tavoitteita. Yksilön näkökulmasta tarkasteltuna yhtä tärkeää on tavoitella onnellisuutta ja tyytyväisyyttä elämään, elämän laatua ja mahdollisuutta vaikuttaa oman elämän kulkuun. (Hassinen 2005, 27.)

3.3 Kuntouttava sosiaalityö

Kuntouttava sosiaalityö on käsitteenä varsin uusi, ja se on tullut sosiaalialan kenttään 2000-luvulla. Taustalla ovat sosiaalityön sisältä nousevat kehittämistavoitteet ja tarve organisoida sosiaalityötä uudella tavalla muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Myös 1990- ja 2000-lukujen aktivointi- ja työllistämiprojekteissa kehitetyillä osallisten valtaistamiseen pyrkineillä työskentelymalleilla ja niistä johdetulla lainsäädännöllä oli vaikutuksensa kuntouttavan sosiaalityön kehittämiselle kuntien peruspalveluissa. Pitkäaikaistyöttömien aktivointikäytäntöjen myötä kuntien peruspalveluissa on luotu edellytyksiä uudentalaiselle aikuissosiaalityölle, joka painottuu sosiaaliseen muutostyöhön ja jossa sovelletaan kuntouttavan sosiaalityön työmalleja. (Tuusa 2005, 81.)

Kuntouttavan sosiaalityön (empowering social work) peruseriaatteita ovat muun muassa voimaantuminen, valtaistuminen, voimavarakeskeisyys, toimijuus, osallisuus ja vastuullisuus. Kuntouttavan sosiaalityön tavoitteena on luoda, palauttaa ja ylläpitää hyvän elämänlaadun ja elämänhallinnan edellytyksiä, ehkäistä syrjäytymistä ja tukea täysvaltaista kansalaisuutta. Kuntouttavalla sosiaalityöllä pyritään muutokseen sekä ihmisten elämässä että heidän ympäristössään ja yhteiskunnassa. Kuntouttava sosiaalityö tulee ymmärtää työorientaationa, jota voidaan soveltaa laajasti sosiaalityössä. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2010, 205.)

3.4 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan vaikeasti syrjäytyneiden henkilöiden paluuta yhteiskunnalliseen osallisuuteen vahvistamalla kuntoutettavan sosiaalista toimintakykyä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytyksiä. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulma on mukana kaikessa kuntoutuksessa. Se on myös keskeinen sosiaalityön tavoite. (Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Sosiaalisen kuntoutuksen avulla pyritään saavuttamaan ja palauttamaan kuntoutuvan henkilön kyky selviytyä arkipäivän välttämättömistä toiminnoista, vuorovaikutussuhteista sekä oman toimintaympäristön rooleista. Tähän pyritään luomalla edellytyksiä sosiaaliseen osallistumiseen ja sosiaalisten verkostojen toimivuuteen, tukemalla taloudellista turvallisuutta sekä helpottamaan asumista ja liikkumista. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla tarjotaan asiakkaalle mahdollisuuksia toimia uudella tavalla uudessa toimintaympäristössä ja muuttaa entisiä toimintatapoja, jotka ovat olleet jopa vahingoittavia. (Kuntoutusportti.)

Kuntoutujan toimintakyvyn vajavuudesta aiheutuva sosiaalinen haitta voi ilmetä sosiaalisissa suhteissa, tiedonsaannissa, esiintymisessä, opiskelussa, työssä, vapaa-ajan toiminnoissa, asumisessa tai liikkumisessa. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on edistää kuntoutujan ja hänen lähiympäristön välistä vuorovaikutusta siten, että kuntoutuja suoriutuisi erilaisista sosiaalisista tilanteista ja voisi osallistua yhteiskunnan toimintaan. (Kähäri-Wiik, Niemi & Rantanen 2006, 58.)

3.5 Voimaantuminen kuntoutuksessa

Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, ja se on yhteydessä omaan haluun, omaan näkemykseen itsestään sekä luottamukseen omiin mahdollisuuksiinsa. Voimaantumisteoriassa ihmistä pidetään aktiivisena ja vapaana toimijana, joka asettaa jatkuvasti itselleen päämääriä (toiveita, haluja tai pyrkimyksiä) omassa elämänprosessissaan. Voimaantuminen on sosiaalinen prosessi. Omia mahdollisuuksia koskevat uskomukset rakentuvat sosiaalisessa kanssakäymisessä. Voimaantumista voidaan yrittää tukea, vaikkakaan toinen ihminen ei voi voimaa toiselle antaa eikä yksipuolisesti päättää toisen voimaantumisesta. (Siitonen 1999, 117 - 118.)

Voimaantumisella (empowerment) tarkoitetaan kuntoutuksessa yksilön mahdollisuutta tutkia kuntoutusprosessin aikana omaa tilannettaan ja toimintaympäristöään. Voimaannuttavassa kuntoutusprosessissa asiakasta tuetaan tekemään päätöksiä omissa asioissaan sekä arvioimaan niiden tuloksia. Kuntoutuksen aikana pyritään löytämään uusia voimavaroja ja tapoja toimia erilaisissa arkielämän tilanteissa. (Järvikoski & Härkäpää 2004 19, 132 - 133.)

Tutkimuksessaan (1999) Juha Siitonen toteaa, että voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin ja että voimaantuminen ei ole pysyvä tila. Voimaantumista voidaan yrittää tukea hienovaraisella ja mahdollistavilla toimenpiteillä esimerkiksi avoi-

muudella, rohkaisemisella sekä turvallisuuteen, luottamukseen ja tasa-arvoisuuteen pyrkimisellä. Voimaantuneena ihminen on itseään määräävä ja vapaa ulkoisesta pakosta. (Siitonen 1999, 91, 162.)

4 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

4.1 Aktivointisuunnitelma

Aktivointisuunnitelman tekeminen käynnistyy viranomaisen aloitteesta ja sen piiriin tullaan kahta eri reittiä. Kun kysymyksessä on työmarkkinatukea saava asiakas, on työ- ja elinkeinotoimisto velvollinen viipymättä käynnistämään aktivointisuunnitelman laatimisen saatuaan tiedon Kansaneläkelaitokselta. Kansaneläkelaitos on velvollinen toimittamaan työvoimatoimistoille tiedot sellaisista asiakkaista, jotka kuuluvat lain piiriin työmarkkinatuen maksupäivien perusteella. Kunta on velvollinen viipymättä aloittamaan suunnitelman laatimiseen liittyvät toimenpiteet silloin, kun kysymyksessä on työttömyyden perusteella pääasiallisena tulona toimeentulotukea saava asiakas. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001.)

Työvoimatoimisto ja kunnan sosiaalitoimi kutsuvat asiakkaan yhteiseen aktivointisuunnitteluun, silloin kun lain edellyttämät ehdot täyttyvät. Asiakkaalla on velvollisuus osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen. (Työllisyysportti.) Syrjäytymisen estämiseksi alle 25-vuotiaille laaditaan aktivointisuunnitelma lyhyemmän työttömyyden jälkeen kuin vanhemmille työttömille. (Kuntatiedote 2001).

Aktivointisuunnitelmaan voidaan sisällyttää asiakkaan tarpeen mukaisia työ- ja elinkeinohallinnon työllistymistä edistäviä palveluita, erilaisia sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja sekä kuntouttavaa työtoimintaa. Työelämä- ja tasa-arvo valiokunta on painottanut lausunnossaan, että aktivointisuunnitelmaan laadittaessa asiakkaan palvelutarve tulee kartoittaa huolellisesti. (Kuntainfo 14/2009.) Jos kunnan sosiaalitoimen arvion mukaan asiakkaan toimintakyvystä johtuen kuntouttava työtoiminta ei ole mahdollista, tarjotaan asiakkaalle muita sosiaali- ja terveyspalveluja. Palvelujen tarkoitus on parantaa asiakkaan toimintakykyä, jotta hän voi osallistua myöhemmin kuntouttavaan työtoimintaan. (Kuntatiedote 2001.)

Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukaan aktivointisuunnitelmaan tulee sisällyttää kuntouttavaa työtoimintaa, jos työ- ja elinkeinotoimisto arvioi, ettei asiakkaalle voida tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä kolmen kuukauden kuluessa. Työ- ja elinkeinohallinnon työllistymistoimenpiteisiin nähden kuntouttava työtoiminta on toissijainen eikä voi korvata työnhakusuunnitelman mukaisia ensisijaisia toimenpiteitä. (Kuntainfo 14/2009.) Työllistymistä edistäviä toimenpiteitä ovat muun muassa valmentava tai ammatillinen työvoimakoulutus, työharjoittelu tai tuettu työllistyminen. (Lindqvist ym. 2001, 22).

Aktivointisuunnitelma laaditaan määräajaksi. Sen kestosta, muuttamisesta ja keskeytyneen suunnitelmana jatkamisesta sovitaan työvoimatoimiston, kunnan ja asiakkaan kanssa. Mikäli aktivointisuunnitelmaan sisältyy kuntouttavaa työtoimintaa, suunnitelma on tältä osin tarkastettava ja päivitettävä 3 - 24 kuukauden välein. (Lindqvist ym. 2001, 25.)

Jos työmarkkinatukeen oikeutettu asiakas kieltäytyy aktivointisuunnitelman laatimisesta, hänellä ei ole oikeutta työmarkkinatukeen kahden kuukauden ajalta kieltäytymisestä lukien. Jos asiakas toistuvasti kieltäytyy aktivointisuunnitelman laatimisesta ja hänen käytöksestään on pääteltävissä, ettei hän ole halukas osallistumaan kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin, asiakkaalla on oikeus työmarkkinatukeen vasta, kun hän on ollut työssä tai työmarkkinatuesta annetussa laissa määritellyssä koulutuksessa vähintään kolme kuukautta. (Lindqvist ym. 2001, 26 - 27.)

Jos asiakas saa toimeentulotukea ja kieltäytyy osallistumasta aktivointisuunnitelman laadintaan, voidaan toimeentulotuen perusosaa alentaa 20 prosenttia edellyttäen, ettei alentaminen vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämättömyyttä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää kohtuuttomana. Toistuva kieltäytyminen voi aiheuttaa toimeentulotuen perusosan alentamisen 40 prosentilla. (Lindqvist ym. 2001, 26 - 27.)

4.2 Asiakas

Kuntouttavaa työtoimintaa koskevassa laissa asiakkaaksi määritellään työtön henkilö, joka saa työttömyyden perusteella toimeentulotukea tai työmarkkinatukea. (Lindqvist ym. 2001, 13).

Aktivointisuunnitelma on laadittava työttömälle alle 25-vuotiaalle asiakkaalle

- jolle on tehty työnhakusuunnitelma ja joka on saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea 180 päivän ajan viimeisen 12 kuukauden aikana tai
- jolle on tehty työnhakusuunnitelma ja joka saa työttömyyspäiväraha-kauden (500 päivää) jälkeen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai
- jolle on tehty työnhakuhaastattelu ja pääasiallinen toimeentulo on neljän viimeisen kuukauden ajan perustunut toimeentulotukeen työttömyyden perusteella. (Työllisyysportti.)

Aktivointisuunnitelma on laadittava työttömälle yli 25-vuotiaalle asiakkaalle

- jolle on tehty työnhakusuunnitelma ja joka on saanut työmarkkinatukea vähintään 500 päivää tai
- joka on saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea vähintään 180 päivän ajalta tai
- jonka pääasiallisena toimeentulo on viimeisen 12 kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuun toimeentulotukeen. (Työllisyysportti.)

4.3 Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen

Kuntouttavan työtoiminnan järjestää kunta. Kunta voi järjestää toimintaa joko itse tai sopia sen järjestämisestä toisen kunnan, kuntayhtymän, rekisteröidyn yhdistyksen, rekisteröidyn säätiön, valtion viraston tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kanssa. Riippumatta kuntouttavan työtoiminnan järjestämistavasta kunta vastaa siitä, että toiminta järjestetään kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukaan ja aktivointisuunnitelmassa määritellyllä tavalla. (Lindqvist ym. 2001, 46.) Kolmas sektori on tärkeä kuntouttavan työtoiminnan tuottaja. Sitä järjestävät monet yleishyödylliset yhdistykset muun muassa Silta-Valmennus ry., Sininauhaliitto ja 4H-liitto.

Kunnat eivät saa hankkia kuntouttavaa työtoimintaa yksityisistä yrityksistä, koska sillä on arvioitu olevan yritysten kilpailua vääristäviä vaikutuksia. Kuntouttavan työtoi-

minnan järjestäminen yrityksissä ei ole tarkoituksenmukaista, sillä työtoimintaan osallistuminen on palkatonta eikä tapahdu työsuhteessa. (Kuntouttavan työtoiminnan ohjausryhmän muistio 2004, 16.)

Kuntouttava työtoiminta on järjestettävä niin, ettei sillä korvata normaalisti virka- tai työsuhteessa tehtävää työtä. Kuntouttava työtoiminta ei ole virka- tai työsuhteeseen ja sen vuoksi osallistumista ei lueta työttömyysturvan työssäoloehtoon eikä kuntouttava työtoiminta kartuta osallistujan eläketurvaa. (Kuntatiedote 22.3.2001.)

4.4 Sisältö

Kuntouttava työtoiminta räätälöidään yksilöllisesti, ja sen järjestämisessä otetaan huomioon asiakkaan toiveet, koulutus- ja työhistoria sekä työ- ja toimintakyky (Työllisyysportti). Kuntouttava työtoiminta ei saa loukata asiakkaan uskonnollista tai muuta eettistä vakaumusta. Kuntouttava työtoiminta voi olla esimerkiksi avustavia tehtäviä sairaaloissa, vanhustenhuollossa tai kiinteistöjen ja ulkoalueiden kunnostukseen liittyvissä työtehtävissä. Myös työpajat järjestävät kuntouttavaa työtoimintaa. (Lindqvist ym. 2001, 48.)

Työelämä- ja tasa-arvo sekä sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta ovat korostaneet, että kuntouttavan työtoiminnan alkaessa tai sen aikana tulee selvittää asiakkaan työ- ja toimintakyky ja järjestää hänelle hänen tarvitsemansa hoito ja kuntoutus. Niillä pyritään lisäämään asiakkaan elämänhallintaa, vahvistamaan toimintakykyä ja edistämään työllisyyttä. Valiokunnat ovat todenneet, että mielekkäällä ja hyvin järjestetyllä kuntouttavalla työtoiminnalla motivoidaan asiakkaita osallistumaan ja kannustetaan jatkamaan työelämässä. (Kuntainfo 14/2009.)

4.5 Kesto

Kuntouttavan työtoiminnan jakso on kerrallaan 3 - 24 kuukautta ja yhden vuoden aikana kuntouttavaan työtoimintaan voi osallistua enintään 230 päivänä. Sovitun jakson aikana kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään 1 - 5 päivänä viikossa ja 4 - 8 tuntia päivässä. (Lindqvist ym. 2001, 49–50.)

4.6 Toimeentuloturva

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan toimeentulo turvataan siitä etuusjärjestelmästä, jonka piirissä asiakas on ollut välittömästi ennen kuntouttavan työtoiminnan aloittamista. (Lindqvist ym. 2001, 53). Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla työmarkkinatuen saajalle maksetaan *ylläpitokorvausta* niiltä päiviltä, joina asiakas tosiasiallisesti osallistuu työtoimintaan. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla toimeentulotuen saajalle puolestaan maksetaan ylläpitokorvauksen suuruinen *toimintaraha* osallistumispäivää kohti. Ylläpitokorvaus ja toimintaraha ovat vuoden 2010 alusta olleet 9 euroa päivässä. (Kuntainfo 14/2009.)

Kunta korvaa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan *matkakorvaukset* toimeentulotukena, riippumatta siitä, maksetaanko asiakkaalle muutoin toimeentulotukea. Matkakorvaus on verotonta ja se suoritetaan halvimman matkustustavan mukaan. (Kuntainfo 14/2009.)

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla voidaan maksaa vuoden 2010 alusta käyttöön otettua *aktivointilisää*. Siihen on oikeutettu työtön, joka saa työttömyyspäivärahaa (ansio- tai peruspäivärahaa). Aktivointilisään on oikeus työmarkkinatukea saavalla, joka aloittaessaan esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan on saanut työmarkkinatukea enintään 500 päivältä tai enintään 180 päivältä sen jälkeen, kun hänen oikeutensa työttömyyspäivärahaan on päättynyt enimmäisajan täyttymisen vuoksi. Jos kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan toimeentuloturva perustuu toimeentulotukeen, hän ei ole oikeutettu aktivointilisään. (Sata-komitea 2009, 77.)

4.7 Velvoittavuus ja sanktiot

Kuntouttavaan työtoiminnan velvoittavuuden 25 vuoden ikäraja poistui vuoden 2010 alusta. Aiemmin kuntouttavan työtoiminnan kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä aiheutuvat seuraamukset koskivat vain alle 25-vuotiaita. Ikärajan poiston myötä seuraamukset ovat samanlaiset sekä 25 vuotta täyttäneille että alle 25-vuotiaille. (Kuntainfo 14/2009.)

Kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytyvät tai sen keskeyttävät henkilöt menettävät oikeuden työmarkkinatukeen 60 päivän ajalta kieltäytymisestä lukien tai hänen toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa 20 prosentilla kahdeksi kuukaudeksi kerral-

laan. Toistuvasta kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytymisestä tai sen keskeyttämisestä voidaan asettaa työssäolovelvoite tai alentaa toimeentulotuen perusosaa 40 prosentilla. (Kuntainfo 14/2009.)

4.8 Valtakunnallisia kehittämistarpeita

Kuntouttava työtoiminta liikkuu palveluna työllisyyspolitiikan ja sosiaalipolitiikan välimaastossa lainsäädännössä, sille on asetettu molempien tavoitteita; toisaalta se on sanktioitua ja toisaalta siinä on kuntouttavia elementtejä. Kuntoutumisen tavoitteena on asiakkaan fyysisen kuntoutumisen lisäksi jonkinlainen sosiaalinen ja yhteisöllinen voimaantuminen. Se vaatii pitkää ja luottamuksellista asiakastyösuhdetta, niin että asiakas voi turvautua hänen kanssaan työskenteleviin myös epäonnistumisen hetkellä pelkäämättä vakavia seurauksia. Näiden lisäksi tarvitaan myös jatkopaikkoja ja vaihtoehtoja eteenpäin pääsemiseksi. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 71.)

Myös Sata-komitea on esittänyt kuntouttavan työtoiminnan kehittämistarpeita. Kuntouttava työtoiminta on yksi vaihe työllistymisprosessin kokonaisuudessa ja sen liittäminen muuhun kuntoutukseen ja työelämäyhteyksiin on tärkeää. Kuntouttavaa työtoimintaa tulee kehittää niin, että sitä voitaisiin hyödyntää henkilön työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa. Sata-komitea ehdottaa, että yhdenvertaisuuden vuoksi ja työtoimintaan osallistumisen kannusteiden parantamiseksi aktivointilisän saamisen ehtoja tulisi laajentaa niin, että kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva olisi siihen kaikissa tilanteissa oikeutettu. (Sata-komitea 2009, 78.)

Raportissaan Karjalainen & Karjalainen toteavat, että kuntouttavan työtoiminnan aikana asiakkaalla on mahdollisuus kokeilla työ- ja toimintakykyään ja kuntoutua pitkän työttömyyden jälkeen. Palvelun järjestäjän näkökulmasta tämä tarkoittaa työtoiminnan järjestämisen lisäksi terveys- ja kuntoutuspalvelujen kytkentää työtoiminnan jaksoihin. Tutkimus tulosten mukaan nämä tukipalvelut ovat kehittymässä mutta erityisesti terveydenhuollon mukaantulo on ollut hidasta. Työkykyä selvittävät kuntoutustutkimukset, päihde- ja mielenterveyskuntoutus sekä muut sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen toimet ovat alimitoitettuja. (Karjalainen & Karjalainen 2011, 47 - 48.)

Sosiaali- ja terveysministeriön kirjeessä (15.1.2010) kunnille ministerit Risikko ja Sinnemäki korostavat sosiaali- ja terveystoimen ja työ- ja elinkeinohallinnon yhteistyön tärkeyttä vaikeasti työllistyvien henkilöiden työllistymisen tukemisessa. Erityi-

sesti työttömyyden alkuvaiheen tehostetuilla yhteistyötoimilla voidaan estää työttömyyden pitkittyminen. Aktivointisuunnitelman laatimisessa nähdään myös kehittämistarpeita. Aktivointisuunnitelma tehdään usein varsin myöhään aktivointiehdon täyttämisen jälkeen tai suunnitelma jätetään kokonaan tekemättä tai sitä ei tehdä kolmikantaisesti. Kuntouttavaa työtoimintaa ja sen sisältöä tulee myös kehittää. Kuntouttavan työtoiminnan paikkoja ei ole riittävästi tarpeeseen nähden, ja sisällön tulisi tukea asiakkaiden työmarkkinavalmiutta. Kuntouttava työtoiminta on osa henkilön kuntoutuspolkua kohti työmarkkinaosallisuutta ja siten investointina henkilön työkykyyn ja hyvinvointiin, joita tukemalla ehkäistään raskaampien palvelujen tulevaa tarvetta. (Risikko & Sinnemäki 2010.)

Terveyden- ja hyvinvointilaitoksen tutkimustulosten (2010) perusteella kuntouttava työtoiminta toimii ensisijaisesti hoidon ja kuntoutumisen apuvälineenä sekä hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäjänä. Kuntouttava työtoiminta parantaa asiakkaiden lähes pysähtynyttä elämäntilannetta tuoden jotain myönteistä heidän elämäänsä. Kuntouttavalla työtoiminnalla on myös toimintakykyä ylläpitävä luonne, sillä se osalle asiakkaista ainoa yhteisöllinen toiminta, jossa he selviytyvät. Tutkimuksen mukaan osa asiakkaista tarvitsee pitkäkestoista tai jopa pysyväluonteista työtoimintaa, jotta heidän sosiaalinen ja terveydellinen toimintakykynsä ei heikentyisi ainakaan enempää. Tutkijat haastavatkin pohtimaan, voisiko toimintakyvyn ylläpito olla riittävä tavoite osalle kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 68 - 70.)

5 PERUSPALVELUKESKUS OIVAN TYÖHÖNKUNTOUTUS

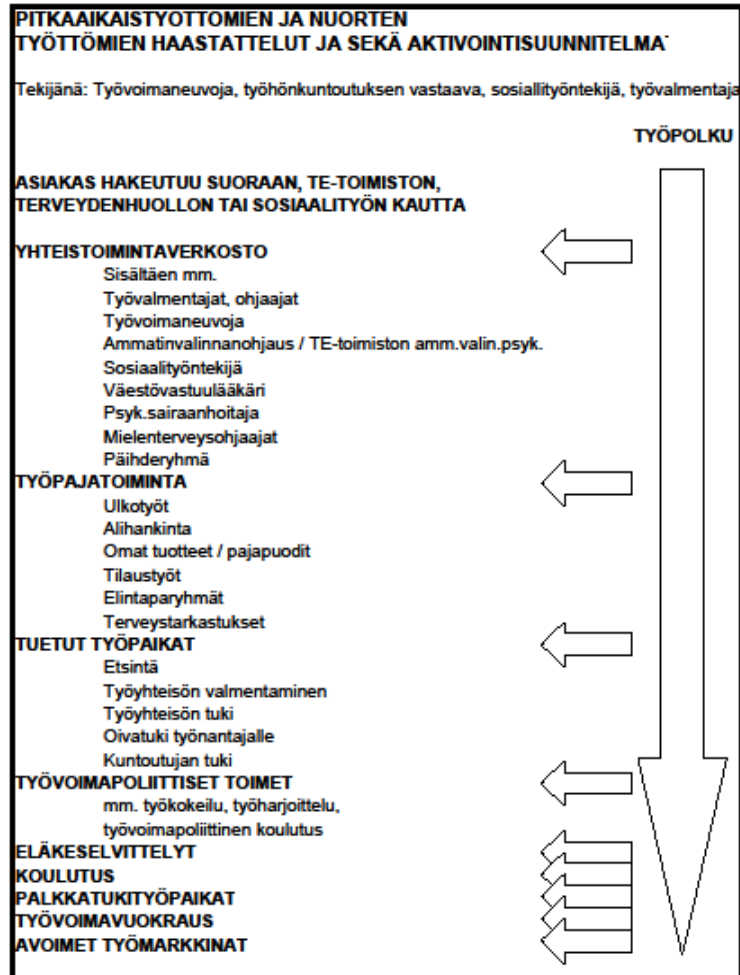
Peruspalvelukeskus Oiva - liikelaitos kuuluu Hollolan kunnan organisaatioon ja vastaa Asikkalan, Hollolan, Hämeenkosken, Kärkölän ja Padasjoen kuntien sosiaali- ja perusterveydenhuollon palveluiden järjestämisestä. Sosiaalipalveluihin kuuluvat pääsääntöisesti työikäisen väestön sosiaalipalvelut. Sosiaalipalveluiden tulosalueen osana toimii *työhönkuntoutuksen vastuuyksikkö*. Se huolehtii työllistymiseen liittyvistä keskeisistä asioista sekä tarjoaa moniammatillista yhteistyötä. Yksi työhönkuntoutuksen toimintamalleista on työpajatoiminta. (Peruspalvelukeskus Oiva.)

Työhönkuntoutuksen vastuualueen työpajat toimivat Asikkalassa, Padasjoella, Hollolassa ja Kärkölässä. Työpajat tarjoavat palveluita pitkäaikaistyöttömille, nuorille työttömille, vajaakuntoisille sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. Toiminnan tavoit-

teenä on parantaa asiakkaan arjen hallintaa ja valmiuksia hakeutua työhön tai koulutukseen. Elämäntilanteen kartoittaminen on kokonaisvaltaista ja toimenpiteet kunkin asiakkaan tarpeisiin räätälöityjä. Tavoitteiden määrittelyssä huomioidaan asiakkaan lähtötilanne ja suunnitelma tarkistetaan määräajoin ja tarvittaessa tavoitteet asetetaan uudelleen. Työpajajakso on osa palvelukokonaisuutta, jossa tärkeimpänä yhteistyötahona on työ- ja elinkeinotoimisto. Yhteistyötä tehdään myös sosiaalityöntekijän, päihdeterapeutin, psykiatrisen sairaanhoitajan ja mielenterveysohjaajan kanssa (kuva 1). Työpajat tarjoavat mahdollisuuden osallistua kuntouttavaan työtoimintaan, työharjoitteluun, työelämävalmennukseen ja työkokeiluun. (Peruspalvelukeskus Oiva.)

PERUSPALVELUKESKUS OIVAN TYÖPOLKU

Kuva 1. Peruspalvelukeskus Oivan työpolku (Peruspalvelukeskus Oiva)

Työtoimintoina tuotetaan muun muassa erilaisia tuotteita, kunnostetaan huonekaluja, hoidetaan ympäristöä siistiksi ja tehdään pienimuotoisia remonttitoita. Työtoimintana valmistuu myös aamupala ja lounas koko työpajan väelle. Elintaparyhmät ja niihin liittyvät terveystarkastukset ovat myös tärkeä osa työpajan toimintaa. Lisäksi Perus-

palvelukeskus Oivan toiminta-alueella palvelee neljä pajapuotia, jotka myyvät pajoilla asiakastyönä valmistettuja tuotteita.

Suurin osa asiakkaista on kuntouttavassa työtoiminnassa, ja toimintaa ohjaa laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Arjessa laki näkyy toimintapäivien määrässä. Lain mukaan kuntouttavassa työtoiminnassa voi olla 1 - 5 päivää viikossa ja 4 - 8 tuntia päivässä. Asiakkailta tehdään aktivointisuunnitelma ennen työpajajaksoa, johon toimintapäivien määrä ja pituus kirjataan. Työpajalla työskentelee työvalmentaja. Työvalmentajan tehtävänä on ohjata ryhmää ja vastata sen toiminnasta. Tehtäviin kuuluu myös työtilausten vastaanottaminen, valmistuksesta ja aikataulusta vastaaminen sekä työtoimintojen kehittäminen. Työvalmentajan työ on myös yksilöohjausta asiakkaille tehdyn suunnitelman mukaisesti sekä yhteistyötä asiakkaan ympärillä toimivan yhteistyöverkoston kanssa.

Työ työhönkuntoutuksessa on sekä *yksilö- että ryhmäohjausta*. Asiakkaita kohdellaan ainutlaatuisina yksilöinä, jonka näkemyksiä ja kokemuksia kuunnellaan. Vaikka työn tavoitteena on työhönkuntoutus, ollaan työpajalla kiinnostuneita myös asiakkaan sosiaalisesta elämästä, elinolosuhteista ja muista asiakkaan arkeen vaikuttavista tekijöistä. Erityisesti niistä, jotka oletetaan olevan esteenä mahdolliselle työllistymiselle. Tilanteesta riippuen ja tarvittaessa asiakasta pyritään tukemaan edellä mainituissa asioissa. Asiakkaita *ohjataan tarvittavien ja oikeiden palvelujen pariin*. Työ on myös konkreettista tekemistä, jossa *neuvotaan ja ohjataan*.

Ihmisten rohkaiseminen ja kannustaminen on oleellinen osa sosiaalialan työtä. Siinä keskitytään asioiden myönteisiin puoliin. Avoin ja arvostava ilmapiiri on myös kannustavaa. Kannustaminen vahvistaa ihmisten vahvoja puolia ja osoittaa osaamista. Kannustaminen on tärkeä työn tekemisen keino työpajalla. Monella pitkäaikaistyöttömällä on havaittavissa omien taitojen ja osaamisen vähättelyä. Itsetunto voi olla huono ja itsensä arvostaminen voi olla olematonta. *Kannustamalla ja motivoimalla* asiakkaita tekemään esimerkiksi kädentaidollisia töitä, voi asiakas saada onnistumisen kokemuksia. Onnistumalla ja myönteisen palautteen saamisella on ihmistä vahvistava vaikutus.

6 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos on tutkinut kuntouttavan työtoiminnan seurauksia ja vaikutuksia pitkäaikaistyöttömien tilanteeseen. Tutkimuksen (2010) mukaan kuntouttava työtoiminta parantaa asiakkaiden arjessa selviytymistä ja ehkäisee syrjäytymistä, mutta johtaa vain harvoin asiakkaan työllistymiseen avoimille työmarkkinoille. Tulosten mukaan kuntouttavan työtoimintajakson aikana pystyttiin järjestämään hyvin muita hoito- ja kuntoutuspalveluita, tyypillisempänä terveystarkastukseen ja päihdehoitoon ohjaus. Tutkimus osoittaa asiakkaiden viihtyvän kohtuullisen hyvin kuntouttavassa työtoiminnassa ja monen asiakkaan mielestä ratkaisu on heidän kannaltaan oikea. Yhteisöön kuuluminen tuo vaihtelua monen arkeen ja osalle asiakkaista kuntouttava työtoiminta voi olla ainoa yhteisöllinen toiminta, jossa he selviytyvät. Siihen kuuluminen tuo uusia sosiaalisia suhteita ja osallistumisen kokemuksia. Tulevaisuutta kuitenkin leimaa epävarmuus, ja monet mielivätkin takaisin työelämään. Siirtymiä työelämään toteutuu kuitenkin harvoin, yleisempiä jatkoja ovat siirtymiset takaisin työttömäksi työnhakijaksi, uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso tai hoito, kuntoutus tai vastaava palvelu. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 3 - 4.)

Leena Luhtasela (2009) on tutkimuksessaan selvittänyt osallisuuden rakentumista kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneet toivat haastatteluissa esiin toiminnan mukanaan tuomia merkityksiä elämälleen: kuntouttava työtoiminta rytmittää arkea, työ koetaan mielekkääksi, työ lisää osaamista, työyhteisö tukee osallistujaa, etuuden kohentavat hieman elintaso ja osallistuja kokee aktivoituvansa. Tutkimuksen mukaan kuntouttava työtoiminta ei kuitenkaan poista elämän suuria ongelmia kuten velkakierrettä, riippuvuutta sosiaalietuuksista ja palkkatyön puutetta. (Luhtasela 2009, 127.)

7 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

7.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) velvoittaa kunnan sosiaalitoimen ja työ- ja elinkeinotoimiston laatimaan aktivointisuunnitelman yhteistyössä pitkään työttömänä olleen asiakkaan kanssa. Aktiivisen työllisyys- ja sosiaalipolitiikan toimenpiteiden tarkoitus on parantaa pitkään työttömänä olleen asiakkaan työllistymismahdollisuuksia. Tällaisen henkilön työ- ja toimintakykyä voidaan parantaa kuntouttavan työ-

toiminnan avulla. Kuntouttavan työtoiminnan tavoite on löytää pitkään työttömänä olleelle polku työelämään sekä parantaa asiakkaan elämänhallintakykyä ja auttaa toimintakyvyn palauttamisessa. Kuntouttavalla työtoiminnalla pyritään myös estämään pitkään jatkuvan työttömyyden kielteiset vaikutukset asiakkaan toimintakykyyn. (Lindqvist. ym. 2001, 13.)

Laki asettaa elämänhallinnan tukemisen tavoitteeksi kuntouttavalle työtoiminnalle, joten sen tutkiminen on tarpeellista. Kuntouttavan työtoiminnan vaikutus asiakkaiden arkeen ja elämänhallintaan on nähtävissä arkisessa työssä. Kuntouttava työtoiminta työllistää vain harvoin avoimille työmarkkinoille, mutta sen useammin se vaikuttavaa asiakkaiden arkiseen elämään ja elämänhallintaan.

Opinnäytetyössä tutkitaan asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista elämänhallintaan. Tutkimus keskittyy Peruspalvelukeskus Oivan työpolun tarjoamaan kuntouttavaan työtoimintaan. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa Peruspalvelukeskus Oivalle tietoa, jonka avulla se voi tarvittaessa kehittää kuntouttavaa työtoimintaa. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa asiakkaiden kokemuksista kuntouttavasta työtoiminnasta.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

- Millaisia vaikutuksia kuntouttavan työtoiminnan jaksolla on asiakkaan tilanteeseen ja elämänhallintaan?
- Miten asiakkaat kokevat kuntouttavan työtoiminnan?

7.2 Tutkimusmenetelmän valinta ja kohdejoukon kuvaus

Peruspalvelukeskus Oiva myönsi tutkimusluvan kesäkuussa 2011, jonka jälkeen valittiin tutkimukseen haastateltavat yhdessä työhönkuntoutuksesta vastaavien Tiina Valosen ja Miia Viljan kanssa. Haastateltavia oli kuusi asiakasta kolmelta eri Peruspalvelukeskus Oivan työpajalta. Kaikki haastatteluihin osallistuneet olivat täysivaltaisia ja oikeustoimikelpoisia. Toimeksiantaja kysyi luvat haastatteluihin. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista.

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen työ, joka toteutettiin kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä, jossa kohdejoukko valittiin *tarkoituksenmukaisesti*. Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä tutkitaan empiiristä eli kokemuksellista tietoa mahdollisimman ko-

konaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Hurme & Sajavaara 2009, 161 - 164.) Tällä tutkimusmenetelmällä voidaan parhaiten selvittää asiakkaiden subjektiivisia kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista elämänhallintaan. Haastateltavaksi pyrittiin löytämään niitä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita, joilla oletettiin olevan kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja myös halua kertoa kokemuksistaan tutkimusta varten.

On oletettavaa, että kuntouttavan työtoiminnan mahdolliset vaikutukset elämänhallintaan näkyvät vasta pitkällä aikavälillä, joten tutkimukseen valittiin niitä, joilla asiakkuus oli kestänyt pisimpään tai mahdollisimman pitkään. Haastateltavien asiakkaiden kuntouttavan työtoiminnan kesto vaihteli 10 kuukauden ja kuuden vuoden välillä. Keskimääräinen kuntouttavan työtoiminnan asiakkuuden kesto haastateltavilla oli noin kolme vuotta. Tutkimukseen haastateltavat asiakkaat olivat kuntouttavassa työtoiminnassa keskimäärin neljänä päivää viikossa ja viisi tuntia päivässä. Haastateltavat olivat iältään 36–60-vuotiaita. Heistä naisia oli kolme ja miehiä kolme.

7.3 Tutkimusaineiston keruu ja analysointi

Tutkimushaastattelut tehtiin kesällä 2011 Peruspalvelukeskus Oivan työpajoilla. Empiirisen tiedon keruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastatteli on ennakolta työstänyt valitsemansa teemat ja pääkohdat, mutta voi kuitenkin vapaasti vaihdella kysymysten järjestystä tai kysymyksissä käytettäviä sanamuotoja. Jos haastateltava käsittelee vastauksessaan jotain uutta asiaa, voi haastatteli puolestaan jatkaa aiheesta teemalistallaan olevilla kysymyksillä. Haastattelun lopuksi palataan käsittelemättä jääneisiin aiheisiin ja teemoihin. Puolistrukturoidun haastattelun tekeminen edellyttää joustavuutta. (Robson 2001, 137.)

Teemahaastelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelulla tehdyllä tutkimuksella tuotetaan kokemukseen pohjautuvaa tietoa ja sille on tyypillistä, että haastateltavat ovat kokeneet tietynlaisen tilanteen. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, kokemuksia ja tunteita. Siinä korostuu haastateltavien oma elämysmaailma ja se tuo tutkittavien äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48.)

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen perusteella haastattelun pohjaksi muodostui viisi teemaa ja sarja kysymyksiä, joilla pyrittiin saamaan selville erityisesti asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksesta sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Haastattelurungon ensimmäinen teema käsittelee taustatietoja ja toinen kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Haastattelun kolmas teema keskittyy ulkoisen elämänhallinnan kuvaamiseen: työ- ja toimintakyky, arjen perustaitojen hallinta, sosiaaliset suhteet ja vapaa-ajan vietto. Teemahaastattelun neljännessä osassa selvitetään kuntouttavan työtoiminnan vaikutusta sisäiseen elämänhallintaan; psyykkinen toimintakyky, arjessa jaksaminen ja tyytyväisyys elämään. Teemahaastattelun viides osa käsittelee sekä ulkoista elämänhallintaa (tulevaisuuden suunnitelmat) että kuntouttavan työtoiminnan kehittämistä.

Asiakkaat osallistuivat haastatteluihin anonymeinä ja tutkimusaineisto ei sisältänyt suoria tunnistetietoja. Haastattelut nauhoitettiin ja koko tallennettu aineisto litteroitiin mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen. Litteroinnin jälkeen aineisto ryhmiteltiin kyselyä ohjaavien teemojen mukaan. Aineiston sisällönanalyysin selkiyttämiseksi tutkimustuloksista piirrettiin käsitekartta, jonka avulla kokonaisuus ja olennaiset asiat saatiin hahmotettua. Tutkimus on kuvaileva ja haastateltavien kokemuksia kartoittava.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan aloittamisesta ja työtehtävistä

Haastateltavat olivat kokeneet kuntouttavan työtoiminnan aloittamisen eri tavoin. Osalle haastateltavista tilanne oli ollut jännittävä ja outo. Eräs kuvaili kuntouttavan työtoiminnan aloittamista katastrofaalisena. Asiakas tiesi toiminnasta vain vähän ja arkana ihmisenä uuteen ryhmään tuleminen oli ollut mieleenpainuva kokemus. Yksi haastateltavista koki, että hänet oli pakotettu kuntouttavaan työtoimintaan. Kaksi haastateltavista kuvaili aloittamista helpoksi. Tilannetta oli helpottanut asiakkaiden oma halu kuntouttavan työtoiminnan aloittamiseen. Myös tieto toiminnasta ja tuttujen ihmisten osallistuminen olivat helpottaneet aloittamisessa.

Erilaisten alkutunnelmien jälkeen kaikki haastateltavat olivat kokeneet kuntouttavan työtoimintaan osallistumisen kuitenkin positiivisena asiana. Toimintaan sisään pääseminen koettiin tärkeäksi ja osalle haastateltavista ihmisten ilmoille pääseminen oli ollut merkittävä asia. Eräs vastaajista kuvaili kokemuksiaan seuraavasti:

Se oli just silleen niin että mun oli niinku pakko tulla... No tietysti mä olin vastaan. Mustahan oli kauheen kiva olla kotona; nukkua aamulla pitkään ja (mies) lähti töihin, niin käydä sen jälkeen vielä nukkumaan tai lukea vähän aikaa ja nukkua sen jälkeen. No niin, tää on ihan hyvä juttu nyt. Ja justiin se niin että ”päästä sisään”.

Haastateltavat pitivät pääsääntöisesti työpajojen työtehtävistä ja olivat halukkaita niitä tekemään. Omien vakiintuneiden töiden lisäksi osa haastateltavista oli valmis tekemään myös muita työpajan töitä. Vastenmielisetkin hommat tehtiin, mutta tasapuolisuutta töiden jakamiseen ja tekemiseen toivottiin. Erityisesti siivoustöiden tasapuoliseen jakautumiseen toivottiin työpajoilla kiinnitettävän huomiota. Osa haasteltavista koki työtehtävien puuttumisen ja toimettomana olemisen huonona asiana. Haastateltavat tiesivät omat työrajoitteensa hyvin ja osasivat ottaa nämä asiat huomioon töitä valitessaan ja tehdessään. Kaksi haastateltavaa kuvaili työtehtäviä seuraavasti:

Ne on ihan haastavia ja niitä mukava tehdä. Täällä mä oon enimmäkseen ne oppinnu.

Ne on hienoo. Ku olis porukka sellast, että lähtis aina töihin kun käsketään. Mutta kun on niitä ”en mä viitti miehiä”, haluaa vaan rattopoikana olla.

8.2 Kokemuksia työyhteisöstä ja ohjauksesta

Osa haastateltavista koki työpajojen ohjauksen olevan riittävää ja sopivaa. Neuvoa ja apua sai tarvittaessa, varsinkin jos sitä osasi pyytää. Hyväksi koettiin myös oma työvalmentaja, jolta tarvittaessa sai konkreettista ohjausta. Eräs haastateltavista oli kokenut työnjohtajia olevan liikaa, joka oli aiheuttanut epäselvyyttä töiden jakamisessa.

Puolet vastaajista oli havainnut, ettei riittävä ohjaus tavoittanut kaikkia asiakkaita tasapuolisesti. Haastateltavat kertoivat, että osa työpajan asiakkaista tarvitsisi ohjausta enemmän, mutta eivät sitä osanneet tai kehdanneet pyytää. He kuitenkin itse olivat varsin tyytyväisiä saamaansa ohjaukseen. Yksilöllistä ohjausta eri työvaiheiden- ja menetelmien opetteluun kuitenkin kaivattiin lisää. Myös työvalmentajien keskinäisen tiedonkulun toimivuus kyseenalaistettiin. Vastaajat kuvailivat kuntouttavan työtoiminnan ohjausta seuraavasti:

Mulla ei ole mitään henkilökohtaisesti mitään näitä valmentajia vastaan, mä saan (työntekijältä), jos mä meen ja osaan mennä kysymään siltä, niin saan kaikkee tietoo. Mä oon hyvä suupaltti ihminen, ni... mutta kyl mä oon monta kertaa miettiny ett jos syrjäytyneempi ja hiljasempi, niin se ei osaa mennä kysymäänkään ku sillä on sormi suussa. Sen takia mä oon vähän kurkkutorvena täs kaikille.

Kyl mä luulen että näin ainakin kuntouttavassa tarvis (enemmän ohjausta)... niinku mun ikäiset, mun tilantees tarvis enemmän, koska pääsääntöisesti täs on tarkoitus, täähän vaan tukee muualle pääsyä. Sen takii justiin niinkun yksilöohjaus ois, vois enemmän kokeilla eri työvaiheita, asiakas oppi näkemään mikä on kiinnostavaa jos ei tiedä.

Työpajan työyhteisön ilmapiiri ja työporukka koettiin pääsääntöisesti hyväksi. Yksi haastateltavista koki pelkäävänsä joitakin työpajan asiakkaita eikä näin ollen uskaltanut olla oma itsensä kaikkien seurassa. Hän oli kokenut, että jotkut asiakkaat käyttäytyivät arvaamattomasti ja koki siksi ajoittain pelkoa. Työpajan työyhteisöä kuvattiin myös sisäänpäin lämpiäväksi. Ristiriitoja esiintyi, mutta pääsääntöisesti muiden kanssa tultiin toimeen. Myös työvalmentajat saivat positiivista palautetta haastateltavilta:

No tällä hetkellä on ihan loistavat valmentajat. Ei vois oikee parempia ollakaan... meill on keskinäinen luottamus tullu siihen että ne tietää että jos mulle tulee joku työ, mä teen sen... no periaatteessa kaikkien kaa tuun toimeen. Ku mulla on se tapa, että jos mä en jostain pidä niin mä sanon sen suoraan päin näköö tai vältän sen seuran. No välillä on aistittavissa tietyis paikois sellaista salamointia mutta se yleensä ottaen aika vähäistä. Kyllä suhtkoht keskenään tulee toimeen.

8.3 Kokemuksia terveystarkastuksista ja muusta tuesta

Kaikilla haastateltavilla oli ollut mahdollisuus osallistua työpajoilla järjestettäviin terveystarkastuksiin. Viisi heistä oli käynyt tarkastuksessa. Terveystarkastukset ja terveydenhoitajan käynnit työpajalla koettiin hyväksi ja tarpeelliseksi, vain yksi asiakas ei ollut pitänyt tarkastuksesta. Terveystarkastuksen käyntiä työpajalla odotettiin. Työpajan kautta ohjaututtiin myös päihdetyöntekijän vastaanotolle. Yksi haastateltavista oli saanut apua ruokavalion laadintaan ja säännöllistä tukea sen noudattamiseen. Omaeh-

toinen verenpaineen mittausmahdollisuus työpajoilla koettiin hyväksi keinoksi tarkkailla omaa terveyttään.

Haastateltavat eivät kaivanneet muuta hoitoa tai tukea kuntouttavan työtoiminnan kautta, kaikki tarvittava tuki saatiin. Yksi haastateltavista tosin ehdotti, että terveystarkastuksissa kiinnitettäisiin enemmän huomioita ihmisten psyykkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen. Asiakas oli huomannut monen tarvitsevan tukea mielenterveyspalveluiden pariin hakeutumiseen.

Osa haastateltavista koki, että parasta kuntouttavassa työtoiminnassa oli sen säännöllisyys. Vastauksista kävi ilmi, että kuntouttava työtoiminta ylläpitää arjen rytmiä ja antaa syyn kotoa lähtemiseen. Kuntouttavaan työtoimintaan kulkeminen koettiin myös hyötyliikuntana. Eräs vastaajista nimesi kuntouttavan työtoiminnan parhaiksi puoliksi uudet kaverit ja päivittäisen tekemisen:

Sanotaanko näin, että eihän mullakaan mitään olis jos en mä tulis kahdena päivänä tänne. Tää on parasta ku tänne saa raahautua.

8.4 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys työkykyyn

Haastateltavat asiakkaat kuvailivat työkykyään hyvin eri tavoin. Osalla työkyky oli heidän omasta mielestään huono tai rajoittunut. Työkykyyn vaikuttivat fyysiset ja psyykkiset sairaudet, ikä sekä jaksaminen. Kuntouttavan työtoiminnan päivittäinen tuntimäärä koettiin sopivana, ja osa asiakkaista ei kokenut olevansa riittävän työkuntoinen tehdäkseen kahdeksan tunnin työpäivää. Pari asiakasta koki, että työkyky oli hyvä, yhdellä jopa huomattavasti parempi kuin aiempina vuosina.

Haastateltavat asiakkaat kokivat kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavan heidän työkykyynsä joko parantaen sitä tai säilyttäen nykyisen työkyvyn. Jaksaminen oli lisääntynyt ja se näkyi arjessa toimeliaisuutena ja aktiivisuutena. Kuntouttava työtoiminta ja siellä järjestettävät terveystarkastukset olivat edesauttaneet eri sairauksien löytämisessä ja niiden hoitamisessa.

Toi ruokavalio, paino on pudonnut ja sit pystyy nukkumaan paremmin, ja kaikki noi sairaudet. Mulla oli diabetes, kakkosluokan, nekin on lähtenyt. Vaikuttanu aika paljon kaikki noi. Mulla rupes käymään mielessä noita eläkejuttuja, mutta sitten ku on niin nuori, ettei ne rupee mielellään laittaa. Mut mä en ollu ikinä kuullu siit leikkauksesta (vatsalaukun

pienennysleikkaus), sillee et ois kellekään tutulle tehty, sit mä ajattelin et uskallanko mä lähtee siihen. Mä tulin tänne, ja täällä oli sitten yks likka, jolle oli tehty se, ja se kerto mulle siitä. Mä olin et kai mä voin sinne sit lähtee... Verensokerit oli ihan mitä sattuu, mutta nyt on tasottunu. Verenpaineet heitteli, välillä oli älyttömiä lukemii, nyt ne on normaalit.

8.5 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys hyvinvointiin

Haastateltavat asiakkaat kokivat kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavan myös psykiseen hyvinvointiin ja säännöllisen arkirytmien löytymiseen. Koettiin, että oli syy herätä ja lähteä, päivällä oli joku tarkoitus. Mielialan koettiin kohentuneen, kun päiviin tuli tekemistä:

Mä kerroin sulle mun masentuneisuudesta.. se niin kuin hukkuu täällä. En mä täällä muistele niitä mun omia juttuja vaikka niitä on kamalasti kaikennäköisiä. Se neljä tuntia on sellasta, että keskityn tähän, mä en koskaan ole täällä pahalla päällä, enkä että toisin kotiasioitani tänne.

No se on varmaan siihen, että tulee jaksavuutta ja näkee sen justii sen säännöllisyyden. Vaikka sä käyt neljä tuntii päivässä ja vaikka sä et mitää teen, mutta sekin on jo saavutus ku pitkän ajan jälkeen... kun mäkin oon 93 saakka ollu, niin pitkän ajan päästä saat sen tietyn rytmin. Se on ku on mielenkiinnost työtä löytyy ja tulee aamul ja oikee hyvin heränny. Kyl se sitä jaksamista tuo...

Yksi haastateltavista asiakkaista oli kokenut kuntouttavan työtoiminnan vaikuttaneen hänen itsetuntoonsa positiivisesti. Asiakas oli huomannut, että sosiaalisten tilanteiden pelko oli lieventynyt kuntouttavan työtoiminnan aikana. Ruokailu- ja kahvitilanteet eivät aiheuttaneet enää jännitystä ja kuntouttavassa työtoiminnassa oli tullut vastaan tilanteita, joissa hänen oli tutustuttava uusiin ihmisiin ja aloitettava keskustelu.

8.6 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys ihmissuhteisiin ja arkeen

Vastauksista ilmeni, että kuntouttava työtoiminta oli ollut hyväksi sosiaalisille suhteille. Siellä tutustui uusiin ihmisiin ja tapasi vanhoja tuttuja. Eräs vastaajista kuvaili kokemuksiinsa seuraavasti:

Ehkä se niin, että täällä on ihmisiä joiden kanssa voi vaihtaa mielipiteitä asioista, joista ei välttämättä kotona puhuta. Et on niinku jotain muuta, jotain muuta ku pelkästään kotiympyrät. Ei tarvi kissalle jutella.

Kuntouttava työtoiminta tuo arkeen säännöllisyyttä ja sisältöä. Osa haastateltavista oli lisännyt kuntouttavan työtoiminnan päiviä siksi, että saisi arkipäiviin mielekästä tekemistä. Vuorokausirytmien koettiin parantuneen kuntouttavan työtoiminnan aikana.

Joku rytmi joka päivä. Ei tarvi jäädä kotiin vaan makaamaan, pitää lähteä joka aamu. Ihan alkuu mä olin kaks päivää, sitten lisättiin. Sen takii mä halusinkin, että olis joka päivä jotain tekemistä.

8.7 Kuntouttavan työtoiminnan vaikutus vapaa-ajan viettoon ja arjen asioiden hoitamiseen

Haastattelujen perusteella kuntouttavan työtoiminnan ei koettu vaikuttaneen vapaa-ajanviettoon tai harrastuksiin. Arjen asioiden hoitamiseen sen sijaan kuntouttava työtoiminta oli vaikuttanut positiivisesti. Työntekijät olivat opastaneet muun muassa laskujen maksamisen kanssa, auttaneet lääkärikäyntien kuljetuksissa ja muissa viranomaisasioiden hoitamiseen liittyvissä asioissa. Yksi vastaajista koki, että kuntouttava työtoiminta oli edesauttanut ja rohkaissut häntä viranomaisasioinnissa.

Kuntouttavan työtoiminnan kautta oli myös päästy lyhytkestoiseen koulutukseen, joka edesauttoi vapaaehtoistyöhön pääsyä. Haastateltava koki tämän tärkeäksi ja oli tyytyväinen, että se oli järjestynyt kuntouttavan työtoiminnan kautta. Vastauksista ilmeni myös, että asiakkaat uskoivat saavansa apua työpajalta, jos sitä tarvitsisivat.

8.8 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys päihteiden käyttöön

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen edesauttaa raittiina pysymistä. Neljä vastaajista epäili päihteiden käytön olevan runsaampaa, jos he eivät osallistuisi kuntouttavaan työtoimintaan. Yksin kotona oleminen vailla tekemistä koettiin kimmokkeena juomiseen. Kuntouttava työtoiminta ja asiakkaiden vastuulle annetut tehtävät koettiin syinä pysyä raittiina. Kaksi haastateltavaa ei käyttänyt päihteitä lainkaan.

Jotenki mun elämä on ihan sekasin nyt ja ollu lähimmän puol vuotta, vähän reilu. Ehkä se vois olla silleen niin et jollei tätä ois, niin se ois viel enemmän sekaisin. Et mä oisin ehkä voinu juoda itteni jo hengiltä.

Jos minä en täällä olisi... en minä usko... minä tuskin hengissäkään olisi...

8.9 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys elämäntilanteeseen

Vastauksista selvisi haastateltavien tyytyväisyys tämän hetkiseen elämään. Tilanteeseen vaikuttivat muun muassa kohentunut terveydentila, päivittäinen tekeminen ja tunne tarpeellisuudesta. Myös lasten ja oman perheen merkitys ja tärkeys korostuivat vastauksissa. Yhdelle vastaajista yhteiskunnallinen asema kuntouttavan työtoiminnan aikana oli merkityksellinen:

Mähän oon niinku töissä! Et sekin nostaa sitä vaikka yhdeksällä eurolla, mutta kumminkin. Mä puhun aina töistä! Mä tunnen etten mä oookkaan sitten ihan turha. Mä istusin kotona ja täyttäsin vaan ristikoita ja tulisin vielä saamattommaksi. Niin totanoin, tunnen että mä oon töissä! Mulla on yhteiskunnalle vielä jotain antamista.

Haastateltavat kokivat vaikuttavansa itse oman elämänsä kulkuun. Vastauksista ilmeni myös, että kuntouttava työtoiminta oli tuonut jatkuvuuden ja säännöllisyyden lisäksi asiakkaiden elämään myös suunnan. Eräs asiakas kuvaili tilanteensa paranevan koko ajan. Toive työllistymisestä ja velkojen vanhenemisestä herättivät toiveen paremmasta tulevaisuudesta.

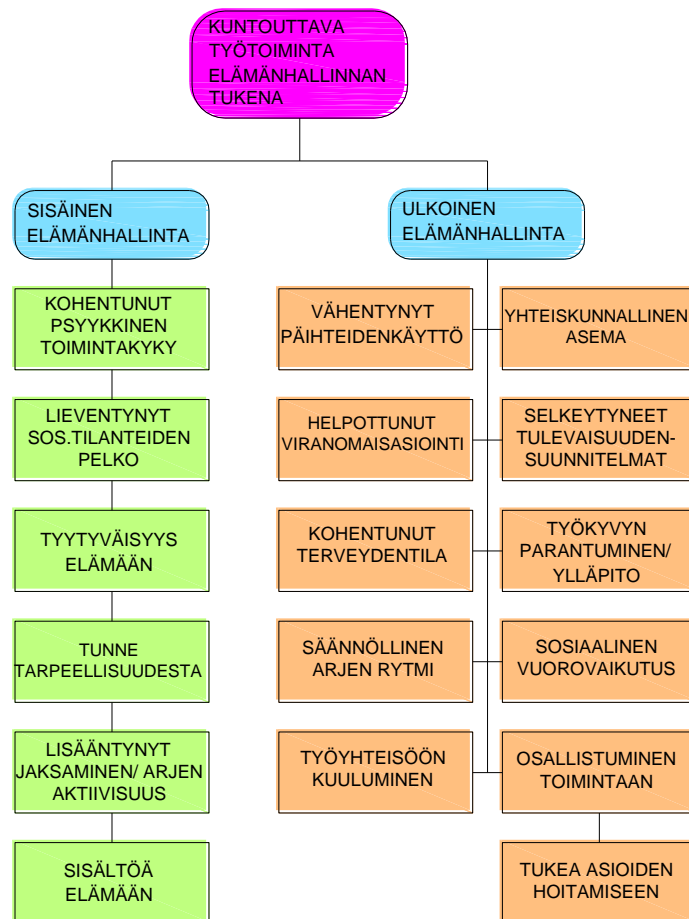
8.10 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys tulevaisuudensuunnitelmiin

Haastatteluista ilmeni, että osalla oli tulevaisuudensuunnitelmia, toiset elivät päivän kerrallaan. Työllistymistä toivoi kaksi haastateltavaa ja muutamalle eläkkeelle siirtyminen olisi todennäköisempää. Työllistymisen esteeksi nähtiin muun muassa velkaantumisen, koulutuksen puute, terveydelliset rajoitteet ja ikä. Kuntouttavalla työtoiminnalla koettiin vastausten perusteella olevan vaikutusta asiakkaiden tulevaisuuden suunnitelmiin. Tulevaisuuden suunnitelmat olivat selkeytyneet ja sosiaalisen yrityksen mukanaan tuomat mahdollisuudet olivat muutaman kohdalla herättäneet toivon työllistymisestä. Eräs haastateltava tosin pohti, ettei hänen kannattanut lähteä pienipalkkaiseen työhön, sillä sen myötä muut tuet ja etuudet jäisivät saamatta.

9 TULOSTEN YHTEENVETO

Haastateltavat kokivat, että kuntouttava työtoiminta oli heidän kannaltaan hyvä ratkaisu. Kuntouttava työtoiminta toi päivärutmiä ja vahvisti rutiineja ja säännöllisyyttä. Sosiaalinen kanssakäyminen ja mielekäs tekeminen olivat kuntouttavassa työtoiminnassa hyvää. Työrajoitteet huomioitiin työpajoilla, mutta töiden tasapuoliseen jakautumiseen toivottiin kiinnitettävän enemmän huomiota. Myös yksilöohjausta toivottiin lisää. Kuntouttava työtoiminta parantaa asiakkaiden arjen hallintaa ja antaa sisältöä elämään. Työyhteisöön kuulumisen ja tunne tarpeellisuudesta koettiin myös tärkeäksi. Työ- ja toimintakyvyn koettiin parantuneen tai pysyneen ennallaan jakson aikana.

Haastattelujen perusteella voidaan todeta asiakkaiden elämänhallinnan lisääntyneen kuntouttavan työtoiminnan aikana. Sen puolesta puhuvat arkirytmien parantuminen, mielialan kohentuminen, päihteiden käytön vähentyminen sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen lisääntyminen. Myös kohentunut työ- ja toimintakyky kertovat lisääntyneestä elämänhallinnasta. Haastatteluista ilmeni asiakkaiden päivittäisen toimeliaisuuden ja aktiivisuuden lisääntyneen. Selkiytyneet tulevaisuuden suunnitelmat kertovat myös vahvistuneesta elämänhallinnasta (kuva 2).

Kuva 2. Kuntouttavan työtoiminnan vaikutukset elämänhallintaan.

Tutkimuksen perusteella vahvistuu käsitys siitä, että kuntouttava työtoiminta ja työvalmennus tukevat asiakkaiden arkea kokonaisvaltaisesti. Siinä pyritään ottamaan huomioon psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen kuntoutuminen. Haastattelujen perusteella vahvistuu myös edellisten tutkimusten tulokset. Kuntouttava työtoiminta työllistää vain harvoin avoimille työmarkkinoille, mutta sen useammin se näyttää vaikuttavan asiakkaiden elämänhallintaan myönteisellä tavalla. Kuntouttava työtoiminta voidaan nähdä enemmän sosiaalisena kuin ammatillisena kuntoutuksena.

10 OPINNÄYTETYÖN MERKITYS SOSIONOMIN AMMATTIOSAAMISELLE

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on muuttanut sosiaalityön työkäytäntöjä. Työllistämisasiat ovat nyt vahvasti mukana sosiaalityössä ja yhteistyötä työvoimahallinnon

kanssa tehdään aiempaa runsaammin ja suunnitelmallisemmin. Aktivointi on uudistanut ja mahdollistanut vaikeasti työllistyvien asiakkaiden tarpeiden ja kokonaistilanteen perusteellisen arvioinnin ja palvelutarpeen räätälöinnin heidän tarpeitaan vastaavaksi. Aktivoinnin myötä myös ajattelutapa sosiaalityön asiakastyössä on muuttunut. Asiakkaiden suunnitelmiin on saatu realismia, ja interventio ja sen pohjalta käynnistyvä prosessi on koettu tärkeäksi avaukseksi. (Tuusa 2005, 66 - 67.)

Kuntouttava työtoiminta on kunnan järjestämää viime sijaista aktivointia pitkään työttömänä olleille. Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuuden alle 25-vuoden ikäraja poistui vuoden 2010 alussa. Kuntouttava työtoiminta on kehittynyt suhteellisen vaikiintuneeksi aktiivitoimeksi kunnissa. Kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärät ovat kasvaneet lain voimaan tulon jälkeen 2000-luvulla. Vuonna 2002 kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita oli koko maassa noin 3000, kun määrä oli vuonna 2010 noin 15 000. (Karjalainen & Karjalainen 2011, 4, 20.)

Aktivointi ja kuntouttava työtoiminta koskee suurta joukkoa ihmisiä ja olennainen osa sosiaalialan työtä. Sosiaalialan ammattilaisella tulee mielestäni olla osaamista ja tietämystä aktivoinnista ja kuntouttavasta työtoiminnasta. Tämän opinnäytetyön tekeminen on vahvistanut omaa osaamistani, taitoa etsiä tietoa ja tuottaa sitä. Myös oman henkilökohtaisen työni kehittämisen kannalta opinnäytetyön tekemisellä on ollut erittäin tärkeä osa.

11 POHDINTA

Kuntouttava työtoiminta tuo asiakkaiden elämään jotain myönteistä ja se edistää hyvinvointia ja osallisuutta, mutta valitettavan harvoin se johdattaa avoimille työmarkkinoille. Asiakkaille sopivia jatkotyöllistymispaikkoja ei ole tarpeeksi tarjolla. Työllistymistä heikentävät usein myös osallistuvien alhainen koulutustaso ja terveydelliset rajoitukset. Siirtymistä työmarkkinoille saattaa hidastaa myös asiakkaiden päihdeongelmat tai ylivelkaantuminen. Taloudellinen hyöty mahdollisesta ansiotyöstä nähdään niin pienenä tai jopa olemattomana, ettei palkkatyöhön kannata lähteä.

Keskustelua työttömien keskuudessa käydään myös perusturvan riittämättömyydestä. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos on alkuvuodesta 2011 julkaistussa tutkimuksessa havainnut saman; perusturva ei riitä kohtuulliseen kulutukseen. Työttömien arjessa niukkuus näkyy, ja valitettavan usein työtön tinkii omasta terveydenhoidostaan ja hy-

vinvoinnistaan. Kuntouttavalla työtoiminnalla on kuitenkin entistä useammin pystytty vastaamaan tähän tarpeeseen ja toimintaan osallistuville on voitu järjestää terveystarkastuksia, hoitoon ohjauksia ja elintapaohjausta.

Kuntouttava työtoiminta on monelle ainoa yhteisöllinen toiminta, jossa he selviävät. Asiakkuuksista voi muodostua hyvinkin pitkiä ja työtoimintapaikka koetaan tärkeäksi sosiaalisen kohtaamisen paikaksi ja lähteminen sieltä voi tuntua vaikealta. Osa asiakkaista tarvitseekin pysyväluonteista työtoimintaa. Tavoitteena voisikin heidän kohdallaan olla sosiaalisen toimintakyvyn säilyminen eikä niinkään korkeat tavoitteet työllistymisestä avoimille työmarkkinoille.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen vaikutuksesta elämänhallintaan. Haastattelujen ja johtopäätösten avulla saatiin asiakkaiden kokemuksia näkyviksi ja vastaukset tutkimuskysymyksiin. Kuntouttava työtoiminta tukee asiakkaiden elämänhallintaa. Siitä kertovat muun muassa arjen rytmin löytyminen ja päihteiden käytön väheneminen. Kuntouttava työtoiminta lisää hyvinvointia ja osallisuutta.

Asiakkaiden kokemukset kuntouttavasta työtoiminnasta ovat mielestäni arvokasta tietoa työn kehittämisen kannalta. Kuntouttavaa työtoimintaan voidaan edelleen kehittää vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita ja toiveita. Esiin nousseet kehittämistarpeet, kuten yksilöohjauksen tarve ja töiden tasapuolinen jakautuminen ovat ratkaistavissa olevia haasteita.

Toivon tämän opinnäytetyön palvelevan niin peruspalvelukeskus Oivaa kuin myös työpajoilla työskenteleviä henkilöitä. Työ kuntouttavan työtoiminnan parissa voi ajoittain olla haastavaa ja asiakkaiden jatkopolkujen löytäminen mutkikasta. Nämä edellä kuvatut haastattelut kuitenkin todistavat työn työpajoilla tärkeäksi ja vaikuttavaksi. Vaikka lain tavoite työllistymisestä ei useinkaan täyty, on kuitenkin tärkeää tiedostaa, että kuntouttavalla työtoiminnalla voidaan vastata lain toiseen tavoitteeseen melko hyvin. Kuntouttava työtoiminta parantaa asiakkaan elämänhallintaa ja auttaa toimintakyvyn ylläpitämisessä.

Tämän tutkimuksen olennaisin asia oli kuntouttavan työtoiminnan asiakas ja hänen kokemuksensa. Pidän tärkeänä, että palvelua käyttävä asiakas saa oman mielipiteensä

ja kokemuksensa kuuluviin. Näin saamme palautetta muun muassa tehdystä työstä, toimintamallista mutta myös kehittämistarpeista.

Kuntouttava työtoiminta on olennainen osa sosiaalialan työtä, ja sen parissa työskentelee paljon niin yksilö- kuin työvalmentajiakin. Heidän kokemuksensa työstä ja toimivista työmenetelmistä voisi olla mielenkiintoinen ja tarpeellinen jatkotutkimuksen aihe. Näin työntekijöiden kokemukset ja lupaavat toimintamallit saataisiin myös näkyviksi ja muiden vastaavaa työtä tekevien käyttöön.

LÄHTEET

- Erkkilä, S. 2001. Elämänhallinta. Työsuojelun tietopankki. Saatavissa: http://osha.europa.eu/fop/finland/en/good_practice/stress/elaman_hallinta.stm [viitattu 6.4.2012].
- Hassinen, J. (toim.). 2005. Työ- ja yksilövalmennuksen käytäntöjä - näkökulmia 2000-luvun työpajojen palveluihin. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hietaniemi, E. 2004. Aktivointia-elämänhallintaa-sosiaalista pääomaa. Tutkimus ikääntyvien työttömien elämänhallinnan tekijöistä ja syrjäytymistä torjuvien toimenpiteiden vaikutuksista. Työpoliittinen tutkimus. Työministeriö. Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Hjerpe, R. & Räisänen, H. (toim.) 2004. Hyvinvointi ja työmarkkinoiden eriytyminen. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki: Gummerus kirjapaino Oy.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Vantaa: WSOY.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2010. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2010. Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. Helsinki: Yliopistopaino.
- Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2011. Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta. Raportti 46/2011. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos.

Kuntainfo 14/2009. Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuus 1.1.2010 alkaen. Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivut. Saatavissa:

<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1480293> [viitattu 15.3.2011].

Kuntatiedote 22.3.2001. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta ja eräistä siihen liittyvistä laeista. Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivut. Saatavissa:

<http://pre20031103.stm.fi/suomi/tao/kuntatiedote/tiedote.htm> [viitattu 15.3.2011].

Kuntouttavan työtoiminnan ohjausryhmän muistio. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3545.pdf [viitattu 21.3.2011].

Kuntoutusportti. Sosiaalinen kuntoutus. Saatavissa:

http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutus/palvelujarjestelma/sosiaalinen_kuntoutus/ [viitattu 3.2.2012].

Kähäri-Wiik, K., Niemi A. & Rantanen A. 2007. Kuntoutuksella toimintakykyä. Helsinki: WSOY.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001.

Lindqvist, T., Oksala, I. & Pihlman M.-R. (toim.). 2001. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita. Helsinki.

Liukko, E. 2006. Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCAn ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja 9/2006. Yliopistopaino.

Luhtasela, L. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttavan sosiaalityön erikoisala. Lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto.

Mähönen, A. 2008. Sosiaalisen yritystoiminnan mahdollisuudet työvalmennuksen jatkumona. Kestävää työllisyyttä sosiaalisissa yrityksissä -projekti. VATES-säätiö. Ke-rava: Savion Kirjapaino Oy.

Oulun kaupungin nuorisoasiainkeskus. Työvalmennus. Saatavissa:

<http://www.oulu.ouka.fi/nuoriso/tyopajat/tyovalmennus.html> [viitattu: 9.2.2012].

Pekkala, T. (toim.). 2005. Työ- ja yksilövalmennuksen perusteet. 4.painos. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. Edita Prima Oy.

Peruspalvelukeskus Oiva. Työhönkuntoutus ja työpajat. Saatavissa:

http://www.oivappk.fi/fi/sosiaali_ ja_perusterveydenhuollon_palvelut/tyohonkuntoutus_ ja_tyopajat [viitattu 16.9.2012].

Raitasalo, R. 1995. Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Sosiaali- ja terveys- turvan tutkimuksia. Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Risikko, P. & Sinnemäki, A. 2010. Työllistymisen ja työmarkkinaosallisuuden edistäminen työ- ja elinkeinotoimistojen ja kuntien yhteistoimintana. Sosiaali- ja terveysministeriön kirje kunnille ja työ- ja elinkeinotoimistoille. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=207651&name=DLFE-11050.pdf [viitattu 17.3.2011].

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tampere: Tammer-paino Oy.

Sata-komitea 2009. Sosiaaliturvan uudistamiskomitean ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:62. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1082856&name=DLFE-10834.pdf [viitattu 17.3.2011].

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto.

Opettajan koulutuslaitos. Saatavissa:

<http://herkules.oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf> [viitattu 13.3.2012].

Silvennoinen, P. 2007. Ikä, identiteetti ja ohjaava koulutus. Ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät oppimisyhteiskunnan haasteena. Jyväskylän yliopisto.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13361/9789513928490.pdf?sequence=1> [viitattu 28.3.2012].

Sosiaali- ja terveysministeriö. Kuntoutuksella parannetaan toimintakykyä. Saatavissa:

http://www.stm.fi/sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/kuntoutus [viitattu 12.2.2012].

Tuusa, M. 2005. Kohti kuntouttavaa sosiaalityötä. Aktivointi ja työllistymisen tukeminen sosiaalityön ammattikäytäntönä kunnissa. Kuntoutussäätiön tutkimuksia. Helsinki: Yliopistopaino.

Työllisyysportti. Kuntouttava työtoiminta. Saatavissa:

http://www.tyollisyysportti.fi/tyollisyyspalvelut/palvelukasitteet/kuntouttava_tyotoiminta/ [viitattu. 15.3.2011].

Vastamäki, J. 2010. Sence of Coherence and Unemployment. Väitöskirja. Kuopion Yliopisto. Yhteiskunta tieteellinen tiedekunta. Saatavissa:

<http://tsr.fi/tutkimustietoa/tata-on-tutkittu/hanke/?h=107327&n=tiedote> [viitattu 13.2.2012].

Teemahaastattelurunko

Teema 1.

Taustatiedot

- sukupuoli
- ikä
- koulutustausta
- työhistoria/ työkokemus

Teema 2.

Kuntouttava työtoiminta (ohjaus, työtehtävien toimivuus, työyhteisö, kuntoutuminen)

- työaika, päivässä ja viikossa
- kuntouttavan työtoiminnan kesto
- millaisia työtehtäviä sinulla työpajalla on?
- millaisiksi koet työtehtäväsi?
- minkälaista työpajalle oli tulla kuntouttavan työtoiminnan jaksolle?
- millaista ohjaus työpajalla mielestäsi on?
- millaista ohjausta koet tarvitsevasi?
- mitä toiveita sinulla olisi ohjauksen suhteen?
- minkälaiseksi koet työpajan työyhteisön; työkaverit, työvalmentajat?
- mitä hoitoa, kuntoutusta tai muuta tukea olet saanut kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana?
- mitä hoitoa, kuntoutusta tai muuta tukea vielä tarvitset, mutta et ole saanut?
- mikä on parasta kuntouttavassa työtoiminnassa?

Teema 3.

Arjen sujuminen (arjen perustaitojen hallinta, työ- ja toimintakyky, sosiaaliset suhteet, vapaa-ajan vietto, suhde päihteisiin)

- millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on arkeesi?
- entä arjen asioiden hoitamiseen (hakemusten täyttäminen, laskujen maksaminen jne.)
- millainen työkykyysi on mielestäsi tällä hetkellä?
- miten kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut työkykyysi?

- miten kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut ihmissuhteisiisi?
- miten kuntouttava työtoiminta on muuttanut vapaa-aikaasi?
- millainen on suhteesi päihteisiin?
- miten kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut päihteiden käyttöösi?

Teema 4.

Arjessa jaksaminen (psyykkinen toimintakyky, tyytyväisyys elämään)

- miten kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut mielialaasi?
- millainen vaikutus kuntouttavalla työtoiminnalla on ollut itsetuntoosi?
- millä tavalla kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut elämäsi kulkuun?
- oletko tyytyväinen elämääsi? Mikä siihen vaikuttaa?

Teema 5.

Jatkosuunnitelmat ja kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen

- minkälaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on?
- miten kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut tulevaisuuden suunnitelmiisi?
- millaisena näet omat työllistymismahdollisuudet?
- miten kuntouttava työtoiminta on edistänyt työllistymismahdollisuuksiasi?
- miten mielestäsi kuntouttavaa työtoimintaa pitäisi muuttaa?
- muuta?